

Б. С. ТЕТЕРЯТНИК,
аспірант НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ФОРМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ОБОРОТУ НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ

У статті проаналізовано розвиток електронної форми господарського обороту на етапі її становлення, визначено передумови, що сприяли виникненню цього феномену та його подальшій еволюції. За наслідками проведеного ретроспективного аналізу автор пропонує власну періодизацію розвитку об'єкта дослідження: від зародження теоретичних ідей до функціонування в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: електронна форма господарського обороту, інформаційна економіка, електронний бізнес, інформаційно-комунікаційні технології в господарюванні.

Постановка проблеми. В умовах формування інформаційного суспільства та переходу до інформаційної економіки, глобальної інформатизації та широкого використання для ведення бізнесу комп'ютерних систем та мереж, що окремі науковці називають новою промисловою революцією [1, с. 7], широкого вжитку набули терміни на кшталт «електронний бізнес», «електронна комерція», «електронна торгівля» тощо. У цілому ж, як видається, у сфері господарювання необхідно вести мову про такий феномен, як електронна форма господарського обороту.

Однак ретроспективний аналіз доктринальних положень та законодавства провідних держав світу дає змогу з упевненістю стверджувати, що на сьогоднішні ані світова юридична доктрина, ані будь-яке національне законодавство не містять визначення електронної форми господарського обороту, так само як відсутні й системні дослідження цього явища.

Мета статті – дослідити розвиток електронної форми господарського обороту на етапі її становлення, визначити періодизацію цього процесу та виокремити головні передумови відповідних трансформацій світового господарського порядку.

Аналіз останніх досліджень. З-поміж останніх наукових напрацювань, присвячених переважно окремим аспектам предмета дослідження, слід від-

значити насамперед праці Т. Г. Затонацької, А. А. Маєвської, В. Л. Плескач, Є. М. Стрельчука, Т. М. Тардаскіної, Ю. В. Терешко, І. О. Трубіна, Р. Ю. Царьова, А. В. Чучковської, О. І. Шалевої, А. В. Шамраєва.

Виклад основного матеріалу. Ідея електронної форми господарського обороту зародилася в 50–60-х рр. минулого століття майже одночасно з появою електронних обчислювальних машин, про що свідчить поява вже в цей час терміна «електронний бізнес». Безпосередньо ж процес практичної реалізації цієї ідеї розпочався в 1960 р.: компанії American Airlines (American, AA) – один з беззаперечних лідерів світового ринку авіаперевезень – та International Business Machines (IBM) – найбільший у світі виробник комп'ютерів і програмного забезпечення, один з найбільших провайдерів глобальних інформаційних мереж – створили першу у світі автоматизовану систему резервування місць на авіарейси – Semi-Automatic Business Research Environment (напівавтоматичне устаткування для комерційних досліджень; SABRE). В умовах тогочасного стрімкого зростання популярності авіаперевезень потреба авіакомпаній у подібних комп'ютерних системах бронювання (Computer Reservations System; CRS) обумовлювалася необхідністю щонайшвидшого вирішення проблеми надмірного інформаційного та, як

наслідок, фізичного навантаження на працівників галузі, які до того обробляли заявки на бронювання місць власноруч, з одночасним збереженням своїх конкурентних позицій на ринку [2, с. 598]. SABRE не лише виявилася спроможною розв'язати це завдання, але й також допомагала громадянам зорієнтуватися в тарифах та значній кількості авіаційних рейсів, тим самим зробивши повітряні перельоти більш доступними. Технологічну основу зазначеної системи становило підключення телефонними лініями, що не перешкоджало, однак, її успішному функціонуванню: в 1964 р. термінали AA у більш ніж півсотні міст давали змогу зарезервувати за допомогою SABRE місця для 26 тис. пасажирів. Автоматизація процесу розрахунку тарифів при резервуванні місць дозволила зменшити вартість послуг, водночас забезпечивши максимізацію прибутку авіакомпаній через запровадження комплексного управління прибутковістю. Водночас спільний успіх AA та IBM ознаменував собою перехід до нового періоду в розвитку електронної форми господарського обороту: на зміну суто теоретичному опрацюванню окремих складових досліджуваного феномену прийшов період перших експериментальних кроків на шляху до їх широкого впровадження у сферу господарювання.

Подальший розвиток і широке розповсюдження систем типу CRS здійснювалися, з одного боку, за рахунок збільшення кількості наданих послуг, а з іншого – за рахунок скорочення вартості таких електронних послуг. Розширення сфери застосування CRS згодом відбувалося за всіма напрямками послуг, що надаються насамперед у тісно пов'язаній з авіаперевезеннями туристичній галузі [3, с. 38]. У 1988 р. SABRE CRS було трансформовано в Global Distribution System (глобальна розподільна система; GDS), призначення якої полягало в наданні клієнтам, що вирушали в подорож, інформаційних послуг, послуг з резервування місць і обробки відповідних транзакцій.

Необхідно зазначити, що GDS у жодному разі не можна вважати надбанням виключно AA. Власне GDS – це будь-яка загальна інформаційна система, що пропонує найважливіші розподільні мережі для всієї туристичної торгівлі [4, с. 61]. З-поміж наявних сьогодні GDS передусім слід назвати системи так званої «золотої четвірки»: Amadeus, Galileo, SABRE і Worldspan. Частка зазначених GDS сукупно сягає 90% від усіх представлених на міжнародному ринку туризму комп'ютерних систем резервування, решту 10% складають регіональні системи резервування та системи, що перебувають на стадії злиття з однією з перерахованих вище [5].

Особлива увага під час розробки систем типу CRS і GDS приділялася пошуку ефективної моделі фінансової взаємодії залучених до них суб'єктів.

Результат таких пошуків призвів до переходу практичної реалізації електронної форми господарського обороту на новий рівень, головним досягненням якого стало впровадження в рамках цих систем механізму сучасних кредитних карток [3, с. 65].

Усередині 1960-х рр. у господарський оборот вперше було введено пластикові кредитні картки з нанесеною на них магнітною смугою, що дало змогу автоматизувати фінансово-розрахункові операції. Наприкінці 1960-х рр. відбулося стрімке зростання кількості утримувачів пластикових карток як наслідок організованої засновниками двох найбільших американських систем з обслуговування пластикових карток – Bank of America (BoFA) та Interbank Cards Association (ICA) – спільної розсилки пластикових карток поштою. Це призвело до зростання кількості суб'єктів господарювання, що почали визнавати такі картки, а також вимусило американські банки інтегрувати власні локальні карткові системи до утворених глобальних систем.

У 1975 р. француз Р. Морено винайшов і запатентував електронну карту пам'яті, яка на початку 1980-х рр. лягла в основу розробленої та запатентованої французькою компанією Bull смарт-карти з вбудованим мікропроцесором. На відміну від карток із магнітною смугою, такі картки зберігали набагато більше інформації про клієнта та його рахунок, дозволяли значно збільшити швидкість проведення розрахунків, а передбачені смарт-технологією внутрішні криптографічні механізми захисту інформації виключали будь-які махінації з картками [6, с. 299].

Зі зміною в 1976 р. назви карткової програми BoFA «Americard» на Visa International розпочався процес інтеграції карток на міжнародний ринок. У 1980 р. на міжнародний ринок вийшла MasterCharge, змінивши, як і у випадку з «Americard», назву на MasterCard International.

Надзвичайний успіх розглянутих вище компаній, що насамперед пов'язували з широким використанням в їх діяльності досягнень тогочасної ІТ-індустрії, суттєво зміцнив ідею про необхідність запровадження подібних інновацій у сфері господарювання. Ішлося вже не лише про можливість використання новітніх інформаційних і комунікаційних технологій відособленими суб'єктами в рамках відносно відокремлених галузей господарства, але й про здатність цих технологій докорінно змінити усталений господарський порядок у цілому, передусім шляхом розбудови корпоративних інформаційних систем. Так, наприкінці 1960-х рр. американський учений О. Уайт спільно з Американською спілкою з управління запасами і виробництвом (American Production and Inventory Control Society; APICS) сформулювали концепцію планування матеріальних ресурсів виробни-

цтва, відому нині як Management Resource Planing (MRP). На відміну від перших автоматизованих систем управління запасами, що припускали незалежний попит на всю номенклатуру, MRP часто називають методом розрахунків для номенклатури залежного попиту, тобто формування замовлень на деталі та комплектуючі вироби залежно від замовлень на готову продукцію [7, с. 10]. Названа концепція стала основою для створення однойменної інтегрованої електронної інформаційної системи управління MRP, головна мета якої полягала в забезпеченні наявності будь-якої облікової одиниці ресурсів у потрібний час і в потрібному місці. Згодом розглянута система надала змогу суттєво впливати на місце того чи іншого суб'єкта господарювання на відповідному ринку. Характер такого впливу напряму залежав від того, сприймалися або ж ігнорувалися останніми всі її переваги. Прагнення всіх бути лідерами у своїй сфері призвело до стрімкого поширення MRP-систем у світовому господарстві, тим самим ще на крок наблизивши світовий господарський порядок до запровадження електронної форми господарського обороту.

Згодом технологія MRP була розширена: доповнена плануванням потреб у потужностях (Capacity Resources Planning; CRP), фінансовим плануванням (Finance Requirements Planning; FRP), плануванням кадрових ресурсів. Зрештою наприкінці 1970-х рр. О. Уайт разом з Дж. Плоссом трансформували ці нововведення в нову концепцію планування виробничих ресурсів (Manufacture Resources Planning II; MRP II). Загалом же ця система дозволила узгодити роботу різних підрозділів підприємства, знизивши при цьому адміністративні витрати, підвищила ефективність управління та прийняття управлінських рішень і дала змогу досягти конкурентних переваг шляхом оптимізації більшості господарських процесів підприємства.

На початку 1990-х рр. у системи типу MRP II додали можливості фінансового аналізу, управління конструкторськими розробками та обліку основних засобів виробництва, що призвело до виникнення в цей час перших систем планування ресурсів підприємства (Enterprise Resource Planning System; ERP). Засновані на викладеній концепції інтегровані інформаційні системи управління дозволяли створити єдине інформаційне середовище для автоматизації всіх основних господарських процесів підприємства, спрямованих на виконання відповідних завдань. При цьому, на відміну від розглянутих вище корпоративних інформаційних систем, головна увага в рамках систем ERP приділялася функціонуванню цілісного підприємства і лише потім – плануванню ресурсів. Головним нововведенням ERP стало запровадження такої інтеграції всіх підрозділів і функцій компанії

в опосередкований комп'ютерною мережею єдиний інформаційний простір, що дозволила задовольнити всі специфічні потреби окремих відділів. Окрім цього, інноваційною також була запропонована новою системою можливість уже безпосередньо в процесі прийому замовлення розрахувати собівартість і ціну одиниці товару, врахувавши всі компоненти собівартості виробництва та витрат на доставку кінцевого продукту відповідно до конкретних вимог клієнта. Саме перехід до роботи за такими індивідуальними замовленнями став тією вирішальною подією, що визначила майбутнє електронної комерції – найбільшої сьогодні складової електронної форми господарського обороту [8, с. 344–346].

Не менш важливою для розуміння сутності електронної форми господарського обороту є історія розвитку механізму обміну інформацією між відповідними суб'єктами в умовах становлення досліджуваного феномену. Спочатку обмін даними між першими корпоративними інформаційними системами здійснювався через мережі, відмінні від найбільш поширеної сьогодні Всесвітньої, або ж Глобальної, мережі, іменованої також Інтернетом (Internet). З метою уніфікації процедур відповідного обміну було розроблено стандарти електронного обміну даними між організаціями (Electronic Data Interchange; EDI) – набори правил електронного оформлення типових ділових документів: замовлень, накладних, митних декларацій, страхових форм, рахунків тощо. Саме з появою EDI можна вести мову про наступний етап у розвитку електронної форми господарського обороту – етап стандартизації. Наприкінці 1960-х рр. у США існувало вже чотири промислових стандарти в системах управління авіаційним, залізничним і автомобільним транспортом. Оскільки така множинність не сприяла забезпеченню сталих темпів економічного розвитку, в 1968 р. в США було створено спеціальний Комітет з координації транспортних даних (Transportation Data Coordination Committee; TDCC), головним завданням якого стало узгодження всіх існуючих на той час стандартів EDI. У 1975 р. TDCC представив перший стандарт, у якому виклав єдині правила обміну кодовою інформацією в процесі здійснення залізничних, морських, повітряних та автомобільних перевезень. Згодом, уже в складі Американського національного інституту стандартів (American National Standards Institute; ANSI), TDCC розпочав роботу над створенням стандартів також і для інших галузей виробництва. Результатом цієї роботи стала розробка нового стандарту EDI – ANSI X.12 (host-based), відомого також як ANSI ASC (Accredited Standards Committee) X.12 – міжгалузевого стандарту для комерційних трансакцій, здійснюваних в рамках EDI [9, с. 25].

У 1970 р. у Великобританії було розпочато пошук універсального стандартного рішення для електронного обміну даними. Однак у даному випадку головна орієнтація цього стандарту була спрямована на торгівлю. Унаслідок цієї діяльності з'явився набір стандартів Tradacoms для міжнародної торгівлі. Саме цей набір стандартів Європейська економічна комісія UNECE (United Nations Economic Commission for Europe) прийняла як міжнародні стандарти GTDI (General-purpose Trade Data Interchange standards).

Іншим суттєвим досягненням у розвитку електронної форми господарського обороту стало використання із середини 1970-х рр. засобів електронного обміну даними EDI та електронного переказу фінансових коштів EFT (Electronic Funds Transfer). Особливістю цих систем були їх висока вартість та ускладненість програмних і апаратних компонентів. Відтак на цьому етапі вони не набули широкого використання, оскільки значні початкові витрати, пов'язані з впровадженням таких систем, обмежили коло їх користувачів незначною кількістю банків та великих підприємств.

Середина 1980-х рр. ознаменувалася появою на базі стандартів GTDI міжнародного стандарту EDIFACT (Electronic Data Interchange for Administration, Commerce and Transport – електронний обмін даними в управлінні, комерції та транспорті), що був розроблений ISO (ISO 9735). Як транспортне середовище EDIFACT використовувався стандарт електронної пошти X.400 (X.435). Запровадження цього стандарту суттєво полегшило процеси в рамках комерційної діяльності, здійснюваної з використанням засобів електронних телекомунікацій. Згодом шляхом поєднання основних принципів стандартів EDIFACT та EDI у 1990-х рр. було створено орієнтований на використання можливостей мережі Інтернет новий стандарт – EDIINT (EDIFACT over Internet).

Найбільшого значення для становлення електронної форми господарського обороту мало прийняте 1990 р. рішення уряду США про допуск до підтримки і використання мережі Інтернет найбільших приватних корпорацій. До цього часу комерційне використання мережі Інтернет було заборонене відповідним регламентом Національного наукового фонду США (National Science Foundation, NSF). Після прийняття відповідного рішення уряд США передав функції адміністративного управління мережею, що до того входили до компетенції федеральних структур, приватним особам. Це сприяло розширенню кола комерційних постачальників і споживачів послуг мережі Інтернет, який незабаром з'єднав між собою мільйони комп'ютерів і сотні мільйонів людей у всьому світі. У поєднанні зі схваленням Конгресом США комерціалізації мережі Інтернет у 1992 р. це

стало саме тим вирішальним та визначальним імпульсом, що призвів до стрімкого розвитку електронної форми господарського обороту та її оформлення в сучасному вигляді.

Іншою подією, що визнається однією з найбільш важливих у розвитку електронної форми господарського обороту, стало заснування Дж. Безосом компанії Amazon. 16 липня 1995 р. інтернет-магазин Amazon створив власний веб-сайт. Обороти магазину лише за перший тиждень роботи склав 5 тис. доларів США, а вже через місяць на веб-сайті Amazon.com купували книги споживачі не тільки зі США, але й з 45 інших країн світу. Наприкінці року обсяг продажів сягнув 1 млн доларів США. Відтак вихід на ринок одного з найбільших і сьогодні суб'єктів господарювання, діяльність якого здійснюється за посередництвом електронної форми господарського обороту, беззаперечно можна назвати переходом досліджуваного феномену на новий щабель його розвитку.

У 1996 р. американський бізнесмен Б. Гросс заснував перший інтернет-інкубатор «idealab!». Наступного року Б. Гросс реалізував ще один бізнес-проект, заснувавши компанію Overture, що надавала послуги з розміщення посилань і рекламних блоків у результатах пошуку. Сьогодні Overture обслуговує такі портали, як Yahoo, Cnet, Lycos, MSN, Altavista.

18 травня 2000 р. збанкрутіла компанія Boo.com. Саме ця подія стала початком наступного етапу в історії розвитку електронної форми господарського обороту – періоду найбільшої кризи в галузі електронної комерції, відомої також як «криза доткомів» 2000 р. Розгортання «кризи доткомів» стало однією з найгучніших подій у світовій історії початку XXI ст. З-поміж головних економічних наслідків згаданого явища необхідно насамперед зазначити стрімкий відтік фінансових ресурсів із інтернет-сектору економіки та не менш вражаючу за своїми темпами втрату довіри світового товариства до інтернет-бізнесу взагалі. Наслідком цього стало докорінно нове сприйняття феномену Інтернету в господарюванні як такого, що не здатен забезпечити належного функціонування, необхідного для ведення господарської діяльності середовища. Короткочасне панування цієї ідеї змусило прибічників протилежного підходу вдатися до ретельного аналізу передумов кризових явищ та пошуку ефективних шляхів подолання самих цих явищ.

У 2005 р. у своїй статті «Що таке Web 2.0» Т. О'Рейлі вперше використав термін «Web 2.0». Web 2.0 нині сприймають як методіку проектування інформаційних систем, що внаслідок урахування мережних взаємодій стають тим кращими, чим більше людей ними користуються. Для створення Web-сторінки або цілого сайту донедавна потрібно було знати основи технології їх створення: від проекту-

вання дизайну до верстки і Web-програмування. У пересічного користувача Інтернету зазвичай такі знання відсутні. Складність технології стала досить високим вхідним бар'єром для повсякденного застосування Web-технологій, у тому числі в бізнесі, а складність подолання такого бар'єра і стала причиною появи спрощених технологій Web 2.0, ключовими поняттями яких стали юзабіліті, спрощений дизайн, конвергенція технологій, управління даними, Wiki-технології, блоги.

Висновки. Виходячи з викладеного вище, можна зробити висновок, що за досить короткий, порівняно з розвитком інших галузей економіки, проміжок часу феномен електронної форми господарського обороту пройшов шлях від зародження самої ідеї про неї до її фактичного втілення та інтеграції у світовий господарський порядок.

З-поміж головних передумов, що активно сприяли цьому, необхідно назвати такі: 1) посилення, починаючи із середини минулого століття, впливу загальносвітових тенденцій до глобалізації та глобальної інформатизації у сфері господарювання; 2) розвиток і конвергенція інформаційних та комунікаційних технологій, що призвели до появи ІКТ; 3) поступовий перехід до розбудови економіки нового типу – інформаційної; 4) зародження та розвиток теоретичних ідей про можливість використання ІКТ у господарській діяльності; 5) поява перших комп'ютерних систем бронювання та їх подальша трансформація в глобальні розподільні системи; 6) розробка та впровадження перших систем автоматизації фінансово-розрахункових операцій, насамперед використання механізму сучасних банківських карток; 7) запровадження інноваційних корпоративних інформаційних систем; 8) започаткування стандартизації у сфері обміну інформацією між суб'єктами господарювання та розробка низки національних та міжнародних стандартів у цій галузі; 9) активне використання ІКТ у банківській діяльності, на ринках фінансових послуг та цінних паперів; 10) комерціалізація мережі Інтернет; 11) розробка концепції Web 2.0.

Слід зазначити, що розвиток аналізованого явища, як свідчить історія, позбавлений системності. Еволюція електронної форми господарського обороту не представлена комплексним поступальним переходом від більш простого до наступного ускладненого, а являє собою єдність трансформаційних процесів у окремих сферах інформаційної економіки, що стосуються, зокрема, автоматизації господарських процесів підприємства, електронної торгівлі, електронних правочинів, електронного цифрового підпису, розробки відповідних стандартів, комерціалізації мережі Інтернет тощо. При цьому зауважимо, що розвиток таких окремих сфер відбувався відокремлено від інших, як виявляється сьогодні, істотно пов'язаних одна з од-

ною, й лише сьогодні можна спостерігати їх поступову інтеграцію та конвергенцію.

Незважаючи на уявну еkleктичність, розвиток досліджених у цій роботі явищ може бути систематизований у рамках єдиного процесу становлення електронної форми господарського обороту. З огляду на все зазначене вище можна визначити такі періоди в розвитку електронної форми господарського обороту на етапі становлення:

1) 1950-ті – початок 1960-х рр. – період суто теоретичного опрацювання та осмислення окремих складових електронної форми господарського обороту;

2) 1960 – середина 1960-х рр. – період перших експериментальних кроків на шляху до широкого впровадження досліджуваного феномену у сферу господарювання, що ознаменувався появою перших систем типу CRS, трансформованих у подальшому в системи типу GDS;

3) середина 1960-х – кінець 1960-х рр. – розвиток світового господарства в умовах функціонування перших систем автоматизації фінансово-розрахункових операцій;

4) кінець 1960-х рр. – 1989 р. – період стрімкого поширення корпоративних інформаційних систем типу MRP та MRP II, що лягли в основу систем ERP; стандартизації обміну інформацією між господарюючими суб'єктами на національному (EDI, ANSI ASC X.12, Tradacoms) та міжнародному (GTDI, EFT, EDIFACT, EDIINT) рівнях;

5) 1989–1995 рр. – обумовлений комерціалізацією мережі Інтернет період найбільш стрімкого на етапі становлення розвитку електронної форми господарського обороту;

6) 1995–2000 рр. – період подальшої активної комерціалізації мережі Інтернет в умовах виходу на світовий ринок найбільших сучасних суб'єктів господарювання, діяльність яких здійснюється за посередництвом електронної форми господарського обороту;

7) 2000–2003 рр. – період «кризи доткомів» та наступного за нею «посткризового» розвитку, що характеризується зниженням темпів розвитку досліджуваного феномену;

8) 2003–2005 рр. – поновлення розвитку електронної форми господарського обороту на основі «докризових» напрацювань, що тривав до розробки концепції Web 2.0.

Окремо слід наголосити на тому, що хронологічні рамки кожного з визначених періодів у жодному разі не можна сприймати як такі, що обмежують конкретним проміжком у часі розвиток тих передумов становлення електронної форми господарського обороту, які лягли в основу запропонованої періодизації. Ідеться радше про вирішальний вплив окремих досягнень на розвиток об'єкта дослідження в конкретний його період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Царьов Р. Ю. Електронна комерція : навч. посіб. з підгот. бакалаврів / Р. Ю. Царьов. – Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2010. – 112 с.
2. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – К. : Знання, 2008. – 661 с.
3. Плотникова Н. И. Комплексная автоматизация туристского бизнеса : учеб.-метод. пособие. Ч. 1 : Информационные технологии в турфирме / Н. И. Плотникова. – М. : Спорт, 2000. – 320 с.
4. Гуменюк Н. В. Глобальні комп'ютерні системи резервування: практика використання в туристичній галузі України / Н. В. Гуменюк, А. О. Паламарчук // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. – 2010. – №4, т. 4. – С. 61–64.
5. Computer reservations system [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Computer_reservations_system#cite_note-2.
6. Гацалов М. М. Современный экономический словарь-справочник / М. М. Гацалов. – Ухта : УГТУ, 2002. – 371 с.
7. Татарчук М. І. Корпоративні інформаційні системи : навч. посіб. / М. І. Татарчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 291 с.
8. Плескач В. Л. Інформаційні системи і технології на підприємствах : підручник / В. Л. Плескач, Т. Г. Затонацька. – К. : Знання, 2011. – 718 с.
9. Стандартизация в информационно-документных технологиях : учеб.-метод. материалы / Харьк. гос. акад. культуры ; сост.: Н. С. Кравец. – Харьков : ХГАК, 2004. – 41 с.

REFERENCES

1. Tsarov R. Yu. (2010) Elektronna komertsiiia: navchalnyi posibnyk z pidhotovky bakalavriv [E-commerce: Tutorial bachelor training]. Odesa: ONAZ im. O. S. Popova [in Ukrainian].
2. Malska M. P., Antoniuk N. V., Hanych N. M. (2008) Mizhnarodnyi turizm i sfera posluh: pidruch. [International tourism and service sector: textbook]. Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – K.: Znannia [in Ukrainian].
3. Plotnykova N. Y. (2000) Kompleksnaia avtomatyzatsiia turystskoho byznesa. Ch.1. Ynformatsyonnye tekhnolohyy v turfyrme: Uchebno-metodycheskoe posobyie [Integrated automation of tourist business. Part 1. Information technology in the travel agency: Training Toolkit]. M.: Sport [in Ukrainian].
4. Humeniuk N. V., Palamarchuk A. O. (2010) Hlobalni kompiuterni systemy rezervuvannia: praktyka vykorystannia v turystychnii haluzi [Global computer reservation system, practice of tourism in Ukraine]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. – Herald of Khmelnytsky National University. V. 4. 4. 61–64. [in Ukrainian].
5. Computer reservations system. uk.wikipedia.org. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Computer_reservations_system#cite_note-2 [in Ukrainian].
6. Hatsalov M. M. (2002) Sovremennyi ekonomycheskyi slovar-spravochnyk [Modern economic dictionary] Ukhta : UHTU [In Russian].
7. Korotkyi kurs lektzii z dystsypliny «Komertsiiina lohistyka» [A short course of lectures on «Commercial logistics»]. studme.com.ua. Retrieved from http://studme.com.ua/1148051614941/logistika/kommercheskaya_logistika.htm [in Ukrainian].
8. Pleskach V. L., Zatonatska T. H. (2011) Informatsiini systemy i tekhnolohii na pidpriemstvakh [The information systems and technologies for enterprises] K. : Znannia [In Ukrainian]
9. Kravets N. S. (2004) Standartyzatsiia v ynformatsyonno-dokumentnykh tekhnolohiyakh [The standardization in information and document technologies] Kh. : KhNAK [In Russian]

Б. С. ТЕТЕРЯТНИК

аспірант НИИ правового обеспечения инновационного развития НАПрН Украины

**РАЗВИТИЕ ЭЛЕКТРОННОЙ ФОРМЫ
ХОЗЯЙСТВЕННОГО ОБОРОТА НА ЭТАПЕ СТАНОВЛЕНИЯ**

В статье проанализировано развитие электронной формы хозяйственного оборота на этапе ее становления, определены предпосылки, способствовавшие возникновению этого феномена и его дальнейшей эволюции. По результатам проведенного ретроспективного анализа автор предлагает собственную периодизацию развития

объекта исследования: от зарождения теоретических идей к функционированию в современных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: электронная форма хозяйственного оборота, информационная экономика, электронный бизнес, информационно-коммуникационные технологии в хозяйствовании.

B. S. TETERIATNYK

PhD Candidate of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

THE DEVELOPMENT OF ELECTRONIC FORM OF THE ECONOMIC TURNOVER AT THE STAGE OF FORMATION

Problem setting. A retrospective analysis of the doctrinal principles and legislations of the leading countries in the world allows us to assert with confidence that today no international legal doctrine, nor is there any national legislation does not contain definitions of the electronic form of the economic turnover, as well as missing a systematic study of this phenomenon.

Target of research. The purpose of this article is to explore the development of electronic form of the economic turnover at the stage of its formation, to determine the periodization of this process and to identify the main prerequisites of appropriate transformations of the global economic order.

Analysis of recent researches and publications. Among the recent scientific researches, mainly devoted to selected aspects of the research subject, it should be noted first of all the writings of T. H. Zatonatska, A. A. Maievska, V. L. Pleskach, Ye. M. Strelchuk, T. M. Tardaskina, Yu. V. Tereshko, I. O. Trubin, R. Yu. Tsarov, A. V. Chuchkovska, O. I. Shaleva, A. V. Shamraiev.

Article's main body. It should be noted that the development of the analysed phenomenon, as history shows, was devoided of consistency. The evolution of the electronic form of economic turnover was not presented by an integrated progressive transition from the ordinary one to the next more complicated, but it was represented by the unity of transformation processes in individual sectors of the information economy. Despite the apparent eclecticism, the development of phenomena, wich were explored in this research, can be systematized in the framework of a unified process of formation of the electronic form of the economic turnover that is reflected in the proposed author's periodization.

Conclusions and prospects for the development. Proceeding from the stated in the article, we can conclude that for the short enough time compared with the development of other sectors of the economy the phenomenon of electronic form of the economic turnover has evolved from inception of the theoretical idea about it before its actual realization and integration into the world economic order. We should emphasize that the chronological framework of each of the specified periods should never be perceived as such, which limit by the specific period of time the development of the preconditions of formation of the electronic form of the economic turnover, which formed the basis of the proposed periodization. We are talking more about the decisive influence of particular breakthrough on the development of object of research in its specific period.

Key words: electronic form of the economic turnover, information economy, electronic business, information and communication technologies in management.